

UDK: 94(497.11)“1914/1918”; 327(497.11)“2014”

Biblid 0543-3657, 65 (2014)

God. LXV, br. 1153-1154, str. 5-23

Izvorni naučni članak

Primljen: 14. maj 2014.

Dragan PETROVIĆ
Slobodan JANKOVIĆ¹

Zapadne zemlje o okolnostima i uzrocima izbijanja Prvog svetskog rata

SAŽETAK

Stogodišnjica Prvog svetskog rata je prilika za širenje masovne propagande koja će imati svoje političke ciljeve u savremenoj Evropi. To može biti nova prilika da se Srbija proglasi krivom za veliku pustoš i razaranje u Evropi. Zapadni autori, najviše sa engleskog govornog područja, koriste nenaučne metode da bi ispunili političke ciljeve svojih vlada u nameri da okrive Srbiju i Rusiju. Srbija treba odmah da dela kako bi sprečila ono što može biti dodatni argument za dalju dezintegraciju Srbije na severni deo i eventualno Rašku oblast.

Ključne reči: Prvi svetski rat, Srbija, Podunavlje, Velika Britanija, Francuska, SAD, Italija, propaganda, istorija.

Stogodišnjica Prvog svetskog rata 2014. godine, pored prigodnih obeležavanja, postala je prevashodno prilika za novo i često propagandno sagledavanje uzroka i okolnosti u kojima je izbio Veliki rat. Prikazivanje u medijima zapadnih i drugih zemalja događaja koji su izmenili odnose sila i dotadašnji evropski i svetski poredak predmet je ovog rada. S pravom se

¹ Dr Dragan Petrović je viši naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, e-mail: draganp@diplomacy.bg.ac.rs; Mr Slobodan Janković je istraživač-saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail: slobodan@diplomacy.bg.ac.rs. Rad je realizovan u okviru projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolički, međunarodno ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“, Ministarstva nauke Republike Srbije, ev. br. 179029, za period 2011-2014. godine.

očekivalo da se političko-propagandna mašinerija popularnog predstavljanja istorijskih događaja kroz medije (igrani i dokumentarni filmovi, prigodne svečanosti, internet sadržaji), ali i kroz univerzitete uključi i da onu sliku koja odgovara interesima današnjih elita zapadnih zemalja koje su posle Drugog svetskog rata krenule u političko-ekonomsko-kulturne evroatlantske i evrounijske integracije.

Kako se prikazuje uzrok, odnosno uzroci Prvog svetskog rata i kako se tu predstavlja Srbija? Gotovo je nemoguće dati siguran odgovor. Dosadašnje iskustvo kazuje nam da je u stručnoj literaturi i medijima, naša istorija prečesto iskrivljivana ili u potpunosti falsifikovana. Ovo je potpuno očekivano imajući u vidu dve činjenice: 1) višedecenijsku (zlo)upotrebu predstavljanja istorije u političke svrhe na svim nivoima i 2) zapadno određenje Srbije i srpskog naroda kao balkanskog remetioca i izvora svakog zla preko koga se mogu namiriti svi računi od održanja NATO, širenja nemačkog uticaja do skupljanja poena u muslimanskom svetu.

Kakvi su aktuelni trendovi u pisanju o uzrocima Prvog svetskog rata i uloge Srbije u zemljama nekadašnjim saveznicama? Može se dati delimičan pregled stručne literature i najkarakterističnije interpretacije u javnostima nekada savezničkih zemalja i iz toga izvući očekivanja za ovu i narednu godinu.

Podsećamo da je ne samo 2014, već i narednih nekoliko godina zaključno sa 2018, prilika za šire prisustvo teme Prvog svetskog rata u medijima i time se naša pažnja ne sme zaustaviti samo na 2014. godini. Stogodišnjica rasformiranja Austro-Ugarske može poslužiti brojnim zainteresovanim za pokretanje ideje stvaranja dunavske makroregije unutar (ili izvan) EU.

Da bismo mogli da izvršimo uvid u osnovne pravce savremenog prikazivanja uzroka izbijanja Velikog ili Prvog svetskog rata, moramo dati i kraći osvrt na širi propagandni okvir u okviru kojeg dolazi do krivog ili lažnog predstavljanja srpske istorije.

Političko-propagandni milje

Školski i univerzitetski udžbenici, kao i knjige istorije, oduvek su služili njihovim kreatorima kao propaganda i sredstvo oblikovanja državljana, odnosno građana. Međunarodne strategije revizije udžbenika, pogotovu istorijskih i, uopšte, revizije pristupa u prikazivanju i objašnjavanju istorije bile su značajne još u vreme između dva svetska rata mada imaju svoje početke još u 19. veku.² Izučavanje istorije revizije udžbenika i stručnih knjiga iz oblasti društvenih nauka, a pogotovu istorije, pokazuje da su ciljevi uvek bili politički, a da su same institucije koje su projekte finansirale uvek uticale i na oblikovanje novih sadržaja.³ Primarni cilj Uneska, osnovanog 1946. godine, bio je revizija istorijskih i udžbenika drugih društvenih nauka kako

² Romain Faure, "Connections in the History of Textbook Revision, 1947-1952", Education Inquiry, Vol. 2, No. 1, March 2011, p. 23.

³ Ibid., pp. 21-22, 24-25.

bi se unapredila znanja, ali i „oblikovali ponašanje i veštine” (shaping of behaviour and skills).⁴

Osim napora interesnih grupa preko Uneska, Francuska je bila zainteresovana da odmah posle Drugog svetskog rata izvrši reviziju nemačkih, a onda i udžbenika drugih zemalja, prevashodno iz istorije i geografije. Radilo se barem na dva fronta — preko strukovnih udruženja i sindikata ili direktno od države formiranih mešovitim tela. Najilustrativniji i dugoročno bitan primer jeste usvajanje 1951. godine *Francusko-nemačkog sporazuma o kontroverznim pitanjima u evropskoj istoriji*. Suština ovog dogovora o načinu pisanja istorije jeste stvaranje Evropske zajednice za ugalj i čelik upravo te 1951. i polaganje temelja buduće ekonomske, a zatim i političke zajednice koja će prerasti u Evropsku uniju. To je bilo teže uz svest da je nemačka kriva za početak oba svetska rata. U mirovnom ugovoru u Versaju član 231. definiše Nemačku kao krivca. Međutim, zbog evropske budućnosti dozvoljeno je da se relativizuje svaka krivica za Prvi rat kako bi se drugi prikazao kao greška, aberacija u odnosu na dotadašnju nemačku istoriju.⁵ Pošto je posle Drugog svetskog rata opet krenula kampanja revizije istorije, hamburški profesor Fric Fišer je 1961. godine, na osnovu bogate dokumentarne građe, dokazao nemačku krivicu za početak rata.⁶

Sporazumnu istoriju ustanovila je *Francusko-nemačka komisija za udžbenike*.⁷ U članu 18. ovog ugovora nalaže se da „dokumenti ne dopuštaju pripisivanje unapred postojeće volje za Evropskim ratom 1914. godine u bilo kojoj vladi i od bilo kog naroda.” (*“les documents ne permettent pas d’attribuer en 1914 une volonté préméditée de guerre européenne à aucun gouvernement ou à aucun peuple.”*).⁸ U članu 27. navodi se i da Nemačka nije želela da bude uvučena u rat, ali je suviše kasno vršila pritisak na Austriju kako bi se sačuvao mir.⁹ Zaključci članova 18. i 27. su: a) rat je izbio slučajno; b) Nemačka nije želela rat. Ovo je bilo u skladu sa francusko-nemačkim ugovorom iz 1935. godine, nikad štampanim u nacističkoj Nemačkoj, koji je takođe predviđao promenu udžbenika.

Navedena praksa dogovora nastavlja se i danas. Tako je od 2009. do 2012. godine radila istoričarska italijansko-nemačka komisija koja je dala

⁴ Ibid., str. 24.

⁵ Ibid.

⁶ Fritz Fischer, *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/1918*. Droste, Düsseldorf 1961, S. 97.

⁷ History, Georg Eckert Institute for International Textbook Research (Georg-Eckert-Institutes für internationale Schulbuchforschung), Germany, <http://www.gei.de/en/the-institute/history.html>, skinuto: 28/01/2013. Nemačka institucija koja se i danas bavi reformom udžbenika je Georg-Eckert-Institutes für internationale Schulbuchforschung. (U Nadzornom odboru ovog instituta, koji čine predstavnici nemačkih federalnih jedinica nalazi se i Dr. Gabriele Heinen-Kljajic (članica skupštine Donje Saksonije)).

⁸ Rainer Bendick, “La première Guerre mondiale à travers l’opposition des deux États allemands (1949-1989)”, Tréma [En ligne], 29 | 2008, mis en ligne le 01 mars 2010, Internet, <http://trema.revues.org/717>, skinuto: 28/01/2013, str. 13.

⁹ Ibid., str. 15.

preporuke o „rekonstruisanom” viđenju ratne istorije (dvaju naroda i država) u periodu 1943-1945.¹⁰ Ovo je učinjeno sa namerom usaglašavanja sećanja u kontekstu „približavanja kultura u evropskom duhu” (str. 163).

Politički podobno prekrajanje i predstavljanje istorije Balkana, postalo je bitno od kako je taj prostor, prema ranije utvrđivanim scenarijima, postao jedno od poprišta učvršćenja novog poretka sveta. Srbija je (kao deo SRJ), 1990-ih došla u poziciju parijske. Nova uloga NATO-a i rađanje spoljne politike EU, omogućeni su održavanjem predstave o Srbiji kao glavnom negativcu. Tako je NATO mogao da promoviše sebe kao svetskog policajca koji pribegava humanitarnim intervencijama. S druge strane EU, neefikasna van evropskog kontinenta, upravo je na Balkanu, u Srbiji i oko nje, uspevala da izvede niz misija i da politikom uslovljavanja oformi koliko-toliko celovitu spoljnu politiku (opet samo prema našim prostorima).

Na globalnom planu, negde od 2003. godine kada se Rusija protivila okupaciji Iraka, a posebno od Putinovog Minhenskog govora početkom 2007, počinje sve naglašenija revizija istorije Drugog svetskog rata i uloge Rusije, odnosno SSSR-a u njemu. Kako je zapadna naučna zajednica, za potrebe njihovih javnih mnjenja, počela da daje drugačija, nepovoljnija tumačenja uloge Rusije (ključna za pobjedu nad silama Osovine), tako se na manjem planu u Turskoj, ali i na Zapadu, pokrenuo proces preosmišljanja ne samo Drugog, nego i Prvog svetskog rata.

Stogodišnjica rata i njegovo naučno i pseudo naučno, a zapravo propagandno predstavljanje ima odjeka i na Balkanskom poluostrvu koje je već pogođeno aspiracijama Turske, nerešenim odnosima između Srbije, Hrvatske i Albanije, potencijalno nestabilnom BiH i krhkom situacijom u Makedoniji.

Viđenje uloge Srbije u Velikom ratu

Aktuelno upodobljavanje istorije novoj političkoj stvarnosti ima kontinuitet sa kulturnim ratom koji je na makro planu vođen u vreme Hladnog rata. On je, barem od početka 1990-ih, počeo i protiv Srbije, a sa novim *čitanjima* Prvog svetskog rata preispitana je ponegde i uloga Srbije u njemu. Sadašnji, još uvek nepopravljeni, odnosi Srbije i njenih nekadašnjih saveznika odražavaju se verovatno i u načinu obeležavanja godišnjica Velikog rata (2014-2018). Ovakvo očekivanje je u skladu sa skorašnjim i sadašnjim tendencijama predstavljanja uzroka Prvog svetskog rata u zapadnim zemljama, nekadašnjim saveznicama iz toga rata, u Velikoj Britaniji, Francuskoj, SAD-u i Italiji.

Što se tiče prevrednovanja uloge Srbije u Prvom svetskom ratu, a u radovima autora iz Srbije tada savezničkih zemalja, najdrastičniji su primeri pamfletističke monografije autora Filipa DŽ. Koena (Philip J. Cohen) sa teksaskog A&M University i Tima Džude. Koen je po nalogu Republike

¹⁰ “Rapporto della Commissione storica italo-tedesca insediata dai Ministri degli Affari Esteri della Repubblica Italiana e della Repubblica Federale di Germania il 28 marzo 2009”, Luglio 2012, pp. 172, Internet, <http://www.iicberlino.esteri.it/>, pristup: 29/05/2014.

Hrvatske štampao knjigu *Serbia's Secret War: Propaganda and the Deceit of History*. Ona je 1996. godine prevedena i objavljena u Hrvatskoj sa nešto izmenjenim timom autora sa naslovom *Tajni rat Srbije: propaganda i manipuliranje poviješću*, u Zagrebu 1997. Ovaj naučni falsifikat zbog preterivanja, te nestručnosti autora (stomatolog) koji je nastojao da dokaže kako su Hrvati bili antifašisti dok su Srbi stvorili neku vrstu autohtonog fašizma pre njegove pojave u Italiji, na sreću nije prihvaćen u naučnoj i široj javnosti ni devedesetih godina prošlog veka.¹¹ U sličnom tonu su i doprinosi istoriji pokojnog profesora hidraulike, Endru L. Simona (mađarskog porekla) koji je objavio niz dela u kojima se pojavljuje neracionalna netrpeljivost prema pravoslavnim narodima, a posebno prema Srbima koje okrivljuje za uništenje Austro-Ugarske.¹²

U ovaj red autora mogu se svrstati Miša Gleni (dvotomna *Istorija Balkana*)¹³ i Tim Džuda.¹⁴ Gleni u knjizi *Balkan između 1804 i 1999*, daje veći prostor tematici Prvog svetskog rata, pozivajući se na raznovrsne izvore i literaturu. Međutim, struktura tih izvora pokazuje neselektivnost i nediferenciranost u vrednosnom smislu (gotovo ravnomerno tretiranje štampe i kapitalnih istorijskih radova).

Džuda je novinar, kao i Miša Gleni (dopisnik *Economist*-a). Njegov pamflet o Srbima (*The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*) raskrinkao je i američki pesnik srpskog porekla Čarls Simić.¹⁵ Težinu knjizi daju politička zaleđina i činjenica da je štampana na Jejl.

Ovi autori, baš kao i njima slični Noel Malkolm, Tim Džuda i Holm Zundhausen (Holm Sundhaussen) nastoje da falsifikatima, vađenjem iz konteksta i selektivnim citiranjem krive sliku istorije balkanskih država i pripišu negativnu ulogu Srbiji.

Pisanje u zemljama zapadnim saveznicama

Na temu jesu li i koje su zapadne zemlje bile saveznice Srbije u Prvom svetskom ratu, temeljno i na osnovu bogate dokumentarne građe, pisao je jedan od srpskih najboljih istoričara Dragoljub Živojinović u knjizi *Nevoljni ratnici: velike sile i Solunski front, 1914-1918*.¹⁶ Živojinović je dokazao da je

¹¹ Vidi o tome više kod: Miroslav Svirčević, Rasistički pamflet koji tvrdi da su Srbi izmislili fašizam, Internet, <http://www.standard.rs/dr-miroslav-svircevic-rasisticki-pamflet-koji-tvrdi-da-su-srbi-izumili-fasizam.html>; Miroslav Svirčević, „Akademsko” giljotiranje Srbije”, NSPM 16. oktobar 2009.

¹² Vidi: Andrew L. Simon, Hungary in American History Textbooks, 1996; i stranu 3 predgovora za Oscar Halecki, *Borderlands of Western Civilization, A History of East Central Europe*, 1980.

¹³ Miša Gleni, *Pad Jugoslavije*, i *Balkan između 1804 i 1999*, Samizdat. „Pad Jugoslavije” i „Balkan između 1804 i 1999” dopisnik Gardijana i BBC-ja iz srednje Evrope.

¹⁴ Tim Judah, *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*, Yale April 1997, pp. 368.

¹⁵ Charles Simic, „Unfashionable Victims”, *London Review of Books* Vol. 19 No. 15, 31 July 1997, pp. 12-13.

¹⁶ Dragoljub Živojinović, *Nevoljni ratnici: velike sile i Solunski front, 1914-1918*, Zavod za udžbenike 2008, str. 349.

Velika Britanija u tom ratu bila neprijatelj Srbije, samo ne otvoreno kao Nemačka, Austro-Ugarska i Bugarska.

O politikanstvu u pisanju istorije i primeni takozvane političke korektnosti, odnosno mešanja politike u pisanje istorije, a na temu ratova 1990-ih, istorije BiH i Kosova i Metohije, odnosno srpsko-albanskih odnosa, dvoje naših istoričara Mile Bjelajac i Gordana Krivokapić-Jović objavili su knjigu 2011. godine. Oni navode i notornu činjenicu da je Ričard Holbruk lično delio primerke pamfleta-knjige Noela Malkolma „Kratka istorija Kosova” kao i da je knjiga nemačkog istoričara Holma Zundhausena o istoriji Srbije 19. i 20. veka projekat koji je sponzorirala nemačka država.¹⁷

Klasifikacija pisanja po zemljama otežana je činjenicom da postoji pokretljivost istraživača. Takav je slučaj recimo sa Nemcem, dr Aleksanderom Korbom, koji je doktorirao na nemačkom Humbolt univerzitetu, sa politikantskim pisanjem o nepostojanju genocida i namere NDH da ubija Srbe, odbacujući sve činjenice koje ukazuju na suprotno. Međutim, Korb predaje u Engleskoj, u Lejčesteru, a istovremeno radi i na jednom koledžu u Jeni (Nemačka).¹⁸

SAD

Profesor Pol Kenedi u najčuvenijem i neopravdano¹⁹ hvaljenom delu „Uspon i pad velikih sila”, ipak relativno pozitivno piše o srpskoj ulozi u izbijanju Prvog svetskog rata. On kaže i da je Austro-Ugarska odbila srpski pomirljiv odgovor.²⁰ Dobro je o Srbima pisao i čuveni bostonski profesor Dejvid Fromkin u svojoj knjizi iz 2004. godine.²¹ Džonatan Gumza (docent na Vest Pointu) i Alan Kramer (Triniti koledž iz Dablina) ukazuju na naličje austrougarske okupacije i namerno uništavanje civila. S druge strane, posebno Kramer, komparativnim pristupom, pokazuje da se tzv. „civilizovani narodi” nisu razlikovali od „necivilizovanih”.²²

Profesor Džej Vinter (Jay M. Winter), doktorirao je na Kembridžu, gde je predavao od 1979-2001, da bi 2001. prešao na Jejl. Jedan je od urednika programa posvećenih Prvom svetskom ratu američkog i britanskog javnog servisa PBS-a i BBC-ja. Glavni je urednik trotomne kembričke enciklopedije o Prvom svetskom ratu objavljene 2014. godine.²³ Vinter ne daje negativnu

¹⁷ Mile Bjelajac, Gordana Krivokapić Jović, *Prilozi iz naučne kritike: Srpska istoriografija i svet*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2011, str. 407.

¹⁸ Vidi više o njegovom doktoratu u nedeljniku Pečat, br. 252.

¹⁹ Prepuno materijalnih grešaka i loših pojednostavljenja.

²⁰ Pol Kenedi, *Uspon i pad velikih sila*, Drugo izdanje Službeni list, Beograd 2003, str. 289.

²¹ David Fromkin, *Europe's Last Summer: Who Started the Great War in 1914?*, New York, 2004, pp. 350.

²² Jonathan E. Gumza, *The Resurrection and Collapse of Empire in Habsburg Serbia, 1914-1918*, Cambridge University Press 2009; i Alan Kramer sa Trinity College Dublin, svojom *Dynamic of Destruction Culture and Mass Killing in the First World War* Oxford University Press 2007.

²³ Jay Winter (ed) *The Cambridge History of the First World War*, Cambridge University Press 2014.; i <http://history.yale.edu/people/jay-winter>.

sliku o Srbiji i Srbima u svojim knjigama mada ističe srpski nacionalizam. On nastoji da ukaže da A-U monarhija jeste pokrenula rat koji Rusija, Francuska i Velika Britanija nisu želeli. Konkretno navodi da su Austrija i Nemačka odgovorne.²⁴ Korektno govori o Bečkom ultimatumu Srbiji.²⁵ Međutim, on izuzetno negativno prikazuje ulogu Srbije na televiziji povodom 1990-ih, koje dovodi u vezu sa Prvim svetskim ratom i balkanskim ratovima.

Jedna od istorijskih zvezda u usponu jeste i kolega Pola Kenedija i Džeja Vintgera na Jejlju, profesor istorije Timoti Šnajder (Timothy Snyder). Šnajder je tzv. transatlantski levičar koji je doktorirao na Oksfordu.²⁶ Više nego ostrašćena osoba, bavi se centralnom i istočnom Evropom, kao i holokaustom i stradanjima stanovništva od Nemačke do Rusije. Njegov rad je tipičan primer trenda relativizacije istorije prema kojem su Rusija i Srbija krivi za raznorazna zla i nepočinstva koja civilizovani narodi ne mogu činiti. Šnajder u članku „Hitlerov logični holokaust“ objavljenom 20. decembra 2012. u prestižnom časopisu „*The New York Review of Books*“ pisao po principu „sto puta ponovljena laž postaje istina“. Ne obazirući se na činjenice on uspeva da napomene kako je dekolonizacija počela na Balkanu (kao da ne zna da razlikuje kolonije od drugih osvojenih teritorija) tako što su se balkanske države oslobodile od Osmanskog carstva, a onda i od dominacije njihovih „Britanskih, Austrijskih, Nemačkih ili Ruskih patrona,“ sve tako paušalno polutačno i bez objašnjenja. Onda navodi nekakve ratove (wars – dakle množina) između balkanskih država, a bio je samo jedan kratkotrajni između Srbije i Bugarske 1885. (poraz kod Slivnice). Posle ovih izmišljenih ratova dolazi „okretanje balkanskih nacija protiv Osmanskog carstva 1912.“ Dakle nema oslobađanja teritorija nego već oslobođene države napadaju osmansku Rašku, Kosovo i Metohiju, Makedoniju, Albaniju, Tesaliju, Epir, Trakiju. Konačno Šnajder daje revizionističku viziju izbivanja Prvog svetskog rata:

„Sukob koji pamtimo kao Prvi svetski rat može se sagledati kao Treći Balkanski rat (što je inače teza prisutna i kod drugih zapadnih istoričara), jer su elementi unutar srpske vlade pokušavali da oduzmu deo teritorije od Austrije kao što su prethodno uradili i sa Osmanlijama.“ Dakle, Srbija je Osmanlijama otela njihove Rašku, KiM i Makedoniju pa se ostrvila na austrijske zemlje (na primer Novi Sad i Dubrovnik?!).

Šnajder, koji sa ovakvim tvrdnjama već ne bi smeo da bude profesor istorije, pogotovu ne na prestižnom američkom univerzitetu koji su završili

²⁴ http://www.pbs.org/greatwar/historian/hist_winter_05_detective.html

²⁵ Jay Winter, Antoine Prost, *The Great War in History: Debates and Controversies, 1914 to the Present*, Cambridge University Press, 2005, str. 37, 47; Jay Winter, Geoffrey Parker, and Mary R. Habeck, *The Great War and the Twentieth Century*, Yale University Press, 2002.

²⁶ Vidi raspravu o njegovoj knjizi *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*, objavljenu u Londonskom pregledu knjiga (<http://www.lrb.co.uk/v32/n21/richard-j-evans/who-remembers-the-poles>)

između ostalog Bil Klinton i Džordž Buš mlađi, postaje još bezobzirniji služeći se očiglednim izmišljotinama:

„Sa dolaskom Prvog svetskog rata, balkanski model uspostavljanja nacionalnih država širi se na Tursku (koji uključuje masovna ubistva više od milion Jermena); a kasnije je prihvaćen u centralnoj Evropi.”

Po Šnajderu nacionalna država je model izmišljen na Balkanu. Posle Francuske buržoaske revolucije kreću pokreti za stvaranje nacionalnih država širom Evrope, ali njemu to nije poznato, kao što ne zna ni da su se balkanski narodi bunili protiv turske vlasti vekovima.²⁷ Međutim, ovde je jasno i da je Turska žrtva Balkanaca jer su oni od nas primili bauk nacionalizma i zbog toga pobili više od milion Jermena. Naravno, teror nad Srbima i Grcima se ne spominje.

Nova istorija po Šnajderu se ni tu ne zaustavlja. Balkanske nacionalističke države delimično su krive i za nacizam po Šnajderu jer je Hitler pišući „Majn Kampf” imao upravo u vidu njihov model. Kako, na koji način, on i ne pokušava da objasni.²⁸

Ovaj autor inače pokušava da posredno ubedi čitaoca kako holokaust počinje zapravo tek na teritorijama koje su prvo okupirali Sovjeti, a onda posle njih Nemci. On navodi kako su na tim teritorijama Jevreje ubijali Litvanci, Poljaci i „sovjetski građani”. U jednoj rečenici navodi da je pobijeno tri četvrtine holandskih Jevreja bez mnogo objašnjenja, a za Rumuniju i Mađarsku, između ostalog, tvrdi kako generalno nisu sledile nemačku politiku u vezi sa Jevrejima (prema procenama Jevrejske virtualne biblioteke u toku rata stradalo je 88 odsto nemačkih i austrijskih Jevreja, a rumunskih svega 50 odsto. Međutim u rumunskom slučaju radi se o oko 300 hiljada ljudi. Primedba S.J.)²⁹

Šnajder pripada novoj školi istoričara koja piše takozvanu transnacionalnu istoriju. Pokrivajući se ovom frazom on uspeva da tvrdi kako bez Sovjetskog Saveza ne bi bilo ni holokausta, što čini u kontroverznoj knjizi „Krvave zemlje” (*Bloodlands*).³⁰ Ova knjiga je izazvala velike rasprave. Ali, ono što je uspela jeste da ukaže kako žrtve ovog rata treba tražiti prevashodno u istočnoj Evropi. Šnajder se trudi da ne pominje Ruse. Po njemu, stradali su Jevreji, Poljaci, Belorusi, Ukrajinci, Kazasi i neidentifikovani sovjetski građani, kao da većina napred navedenih nisu bili građani SSSR-a. Kada spomene Ruse, kaže da ih uglavnom ne ubraja u 14

²⁷ Ovde ne treba mešati narode koji postoje od početka pisane istorije, nego o političkim zajednicama koje se često baziraju na narodima (Nemačka, Portugal, Poljska) ali ne nužno kao što je to slučaj sa Francuskom ili Velikom Britanijom.

²⁸ Timothy Snyder, “Hitler’s Logical Holocaust”, *The New York Review of Books*, Internet, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2012/dec/20/hitlers-logical-holocaust/?pagination=false>, skinuto: 24/01/2013.

²⁹ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/killedtable.html>, skinuto: 24/01/2013.

³⁰ Vidi o tome u članku samog Šnajdera: Timothy Snyder, “In Defense of Bloodlands” | August 3, 2012, Internet, <http://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/books/108229/in-defense-of-bloodlands>, skinuto: 24/01/2013.

miliona žrtava namernog masovnog zločina koji su počinili Hitler i Staljin u istočnoj Evropi. Dakle, s jedne strane se umanjuju ili ne pominju ruske žrtve (naravno tu i tamo se i to provuče, ali uzgred), a s druge se stradanja na Balkanu uopšte i ne pominju. Iz toga sledi da na Balkanu nije bilo nikakvih masovnih stradanja.

U malo zapaženom prikazu knjige britanske autorke Anike Mombauer (Annika Mombauer) *The Origins of the First World War: Controversies and Consensus*. London: Longman, 2002, navedena je pozitivna ocena profesora malog univerziteta u američkoj Virdžiniji, Šovaltera, koji je smatrao da je ona, ipak preterala sa traženjem krivca za rat u Nemačkoj jer su „ruska podrška Srbiji i francuska podrška Rusiji izgleda bili ključni u izbijanju svetskog rata koji je usledio.”³¹

Američki profesor Denis Šovalter (Dennis E. Showalter), ranije predavač na vojnim koledžima, uspeo je da se negativno odnosi prema Srbiji, negirajući ikakav dopinos srpske vojske kao i Solunskog fronta u Prvom svetskom ratu. Za Solunski front kaže da je bio kampovanje za vojsku koja se bavila baštovanstvom i da njegov proboj (koji barem pominje) nije imao nikakvog značaja. Ovo je naravno u potpunom sukobu sa činjenicama koje ukazuju da je rat vojnički završen probom Solunskog fronta i sledstvenim kapitulacijama Bugarske i Austro-Ugarske posle čega je Nemačkoj južna granica postala nebranjena.³²

Opšta teza njihove revizije je da je Berlinski kongres uzrokovao sve potonje ratove na Balkanu, uključujući i one iz 1990-ih, jer je legalizovao rusku pobedu nad Osmanskim carstvom koje se modernizovalo i spremalo jednu liberalnu muslimansku državu.³³

ITALIJA

Da nije sve tako mračno pokazuje doprinos milanske izdavačke kuće „Jaka buk” (*Jaca Book*), koja je 1999. godine objavila zbirku radova dva italijanska i niza srpskih istoričara i najpoznatijih intelektualaca pod uredništvom pokojnog akademika Nikše Stipčevića.³⁴

Italijanski sajt posvećen Prvom svetskom ratu ukazuje da su pravi uzroci vezani za odnose velikih sila.³⁵

³¹ <http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=7288>

³² “Chapter Five. War in the East and Balkans, 1914–18”, u: John Horne (Editor), *A Companion to World War I*, April 2010, Wiley-Blackwell.

³³ Prema: M. Hakan Yavuz, P. Sluglet (eds), “War & Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878”, Utah University Press 2010. Pisac ovih „reklamnih redova” su Hakan i Sluglett. Blumi je bio recenzent radova. Pod rukovodstvom ovog odeljenja već je 2012. održan skup o Svetskom ratu u Sarajevu (vidi: Prilozi-Contributions, Prilozi br. 41, Institut za istoriju u Sarajevu, Sarajevo 2012, str. 356-360) i Balkanskim ratovima u Istanbulu. Očekuju se zbornici u izdanju Utah University Press.

³⁴ Nikša Stipčević, *La Serbia, la guerra e l'Europa*, Jaca Book Milano 1999, p. 185.

³⁵ <http://www.primaguerramondiale.it/grande-guerra/inizio-prima-guerra-mondiale.htm>, skinuto: 26/01/2013.

Institut za izdavanje italijanske enciklopedije, Treccani (Treccani) kome je na čelu trenutno bivši italijanski premijer i profesor Đulijano Amato (Giuliano Amato) na temu Prvog svetskog rata ukazuje na različite poglede o uzrocima Prvog svetskog rata. Pretežu oni koji ne okrivljuju Srbiju.³⁶

VELIKA BRITANIJA

Gore pomenuta profesorka Nemica Anika Mombauer, Otvorenog univerziteta (Open University), članica je uređivačkog odbora bitne internet enciklopedije o Prvom svetskom ratu (*International Encyclopedia of the First World War*).³⁷ Ona je često citirana, a rad temelji na osnovama koje je postavio još Fric Fišer u Nemačkoj i svetskoj istoriografiji. Dakle, ona predstavlja jednu od brana revizionizmu, zapravo politiziranju istorijske nauke.

Kod nas neprevedena knjiga „Saputnik uz Prvi svetski rat” (prevod S.J., A Companion to World War I, April 2010)³⁸ jeste zbirka radova britanskih, američkih, irskih, francuskih, nemačkih i istoričara iz Australije, Kanade i Italije na temu Velikog rata. Bitna je jer je zamišljena kao neizbežno štivo za univerzitete svih navedenih zemalja. Ona sadrži i za Srbe važno ukazivanje na političko uplitanje u pisanje istorije ovog bitnog perioda, kojim se bavio direktor britanskog Instituta za evropske studije iz Salforda, Džon Kiger (John Keiger). Istoričar Mark Kornvol (Mark Cornwall), i pored povremenog cinizma, još je i najpozitivnije prikazao ulogu Srbije sa pobedama, stradanjima, povlačenjem preko Albanije i Solunskim frontom. Naravno, osim pozitivnih ili neutralnih priloga sadrži i pomenut doprinos Šovaltera.

Kao i američki profesor Timoti Šnajder koji je doktorirao na Oksfordu, mnogi pitomci britanskih univerziteta pišu negativno o Srbiji, a među njima je nama najpoznatiji Noel Malkolm, kembrički đak. Tu su i istoričar Džon Oti (John Otty), čiji je komentar o srpskom nacionalizmu i uzroku Prvog svetskog rata objavljen 2009. godine.³⁹ Površan rad sa citiranjima Tima Džude i Miše Glenija govori o „srpskom kosovskom mitu”, Srbe predstavlja kao „svinjske trgovce” koji su žudeli za velikom Srbijom. Po njemu su Srbija i Austro-Ugarska krive za rat, naravno i Rusija koja je pomogla Srbiji (umesto da je pusti niz vodu). Njegova viđenja uloge Srbije preneo je američki javni servis PBS (Public Broadcasting Service) na sajtu posvećenom Prvom svetskom ratu. (na toj stranici priložena je mapa ekstremiste Stevana Moljevića iz 1942. godine, koja navodno izražava srpske želje i namere pred Prvi svetski rat).⁴⁰ Otijev komentar preneo je i britanski časopis *History Today* (Istorija danas).⁴¹

³⁶ [http://www.treccani.it/enciclopedia/prima-guerra-mondiale_res-ef45b37b-bfaf-11e1-bb7e-d5ce3506d72e_\(Dizionario-di-Storia\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/prima-guerra-mondiale_res-ef45b37b-bfaf-11e1-bb7e-d5ce3506d72e_(Dizionario-di-Storia)/), skinuto: 26/01/2013.

³⁷ Vidi na: <http://www.1914-1918-online.net/>.

³⁸ John Horne (Editor), A Companion to World War I, April 2010, Wiley-Blackwell, pp. 728.

³⁹ John Otty, “Serbian Nationalism and The Great War”, History Review, Mar 2009, Issue 63, p. 40-42.

⁴⁰ <https://ww1history.pbworks.com/w/page/45209702/22Serbia>.

⁴¹ <http://www.historytoday.com/john-etty/serbian-nationalism-and-great-war>.

Na Kembridžu je doktorirao i Australijanac Kristofer Klark koji je sada profesor istorije na ovom univerzitetu. Njegova knjiga o uzrocima Prvog svetskog rata objavljena je 27. septembra 2012. u Engleskoj. (Mesečari: Kako je Evropa otišla u rat 1914 – “*The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*”). U pitanju je nastavak britanske politike revizionizma koja želi da prikaže, ili kako nije bilo krivca za Prvi svetski rat ili je ta krivica bila u domenu Srbije i Rusije. Kristofer Klark pripada ovoj drugoj grupi.⁴² Prema njemu nemačke krivice za rat gotovo da nema. „Prvi svetski rat je bio Treći balkanski rat pre nego što je započeo Prvi svetski rat”, kaže Klark. On navodi i da su srpski vladini službenici bili povezani sa „terorističkim organizacijama” koje su „sanjale Veliku Srbiju.”⁴³ O ovoj knjizi već je napisano nekoliko negativnih recenzija.⁴⁴ Ističe se kritika Klarka od strane Marije Todorove pod naslovom „Zgražavanje i ishodišta” (“*Outrages and their outcomes*”).⁴⁵

Klarka, samo naizgled, kritikuje i Šon Mekkin (Sean McMeekin), još jedna zvezda u usponu koja naravno optužuje Rusiju, kao glavnog krivca za Prvi svetski rat. Mekkin usput navodi i da Srbija snosi krivicu. Rusija je po njemu posredno odgovorna za ubistva Jermena, nad kojima, prema Mekkinu nije izvršen ni genocid ni masakr. Jasno je da se radi o politikantu koji je zaodenut naučnim zvanjem. Mekkin navodi da je A-U bila korektna u ultimatumu prema Srbiji, da je (po dogovorenoj politiziranoj istoriji) Velika Britanija bila zbunjena, a Srbija nije bila nimalo pomirljiva.⁴⁶

Kembrički đak, dopisnik BBC-ja, svojevremeno i iz Beograda, Metju Prajs, pohvalio je knjigu u novinama iz Arapskih emirata: „Klark je u pravu, smatrajući da je pravda bila na strani Austro-Ugarske.” On kaže da je zbog proporcionalno najvećih žrtava podnetih u ratu „možda lako prevideti srpski drzak i bezosećajan odgovor na atentat.”⁴⁷

FRANCUSKA

Francuska društvena i naučno-stručna scena naklonjenija je srpskoj opciji, u kontekstu odnosa prema Prvom svetskom ratu. Prvi svetski rat,

⁴² Christopher Clark, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*, Penguin Group, 2012.

⁴³ Citirano prema: Matthew Price, *Causes of First World War explored by Cambridge historian*, Internet, <http://www.thenational.ae/arts-culture/books/causes-of-first-world-war-explored-by-cambridge-historian#ixzz2JMxJmqoY>, skinuto: 29/01/2013.

⁴⁴ <http://blogs.spectator.co.uk/books/2012/09/lets-not-be-beastly-to-the-germans/> i <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storycode=421230>.

⁴⁵ Maria Todorova, “Outrages and their outcomes”, *The Times Literary Supplement* N. 5757, Jan 18, 2013.

⁴⁶ Mekkin je pisac četiri važne knjige: *The Berlin-Bagdad Express*. *The Ottoman Empire and Germany's Bid for World Power 1898-1918*, Penguin, London 2010. i *July 1914: Countdown to War*, *The Russian Origins of the First World War* (Belknap Press of Harvard University Press 2011), Icon Books 2013. Vidi: Sean McMeekin, “The Russian Origins of the First World War”, Reviewed by Robert Legvold, *Foreign Affairs*, January/February 2012; i Sean McMeekin, *History Today*, 29th November 2012, Internet, <http://www.historytoday.com/blog/2012/11/sleepwalkers-how-europe-went-war-1914>.

⁴⁷ Matthew Price, “Causes of First World War explored by Cambridge historian”, citirano.

više nego bilo koji drugi istorijski događaj, čvrsto je urezan u svest i kolektivno sećanje francuskog naroda, pa je recimo 11. novembar 1918, dan primirja (pobede) u Prvom svetskom ratu, uz 14. juli, najvažniji francuski nacionalni i državni praznik.

Slika Srbije, srpske uloge u Prvom svetskom ratu, bila je prilično povoljna i naglašena u francuskom naučnom delokrugu, stručnom stavu, kao i širem javnom mnjenju, sve do početka devedesetih godina XX veka i početka sukoba na prostoru SFR Jugoslavije. Zaoštavanje odnosa u federaciji, različito viđenje budućnosti uređenja zemlje, odnos prema Kosovskom pitanju, u drugoj polovini osamdesetih, nije presudno uticalo na ukupan odnos francuskog javnog mnjenja prema srpskom faktoru.

Francuska zvanična vlast, na čelu sa predsednikom Fransoa Miteranom, kao i vlada koju je formirala Partija socijalista, pokazivali su nešto više simpatija prema srpskoj strani, dok se medijska slika i javno mnjenje sve više delilo od kako je krenuo rat u Bosni i Hercegovini. Tako Žan -Mari Kolombani u svojoj knjizi "*Tous Américains? Le monde après le 11 septembre 2001*"⁴⁸ ukazuje da je na čelu antisrpskog lobija u Parizu grupa levičarskih filozofa Levi, Gliksman, a da su Žan-Pjer Ševenmen, Filip Seguen, Patrik Beson naklonjeni srpskoj strani. Autor spominje francusku umerenu desnicu, koju najviše sećanje na prvi svetski rat i savezništvo sa Srbijom motiviše na podršku prema Srbima, dok se ekstremna, čak maoistička levica, pokazala kao najveći protivnik Beograda i u ratu u Bosni podržavala muslimansku stranu.

Za stavove u širem javnom mnjenju Francuske prema Srbima, uključujući i sam Prvi svetski rat, važna je bila i zvanična politika zemlje. Od naučnih radova koji se sa francuske strane bave Prvim svetskim ratom, i uopšte pozicijom Srba u okviru francuske (geo)politike, poslednje dve decenije bili smo svedoci pojave pokušaja istorijskog revizionizma pojedinih francuskih stvaralaca, mada je u istom periodu bilo i zapaženih radova koji su davali potvrdu prethodnih istraživanja.

Godine 1993. ugledni dnevnik Mond, objavljuje džepnu knjigu autora Bernar Feronu posvećenu istoriji Jugoslavije i aktuelnom konfliktu na njenom prostoru (*Yugoslavie, origins d un conflit*, Bernard Feron). Period Prvog svetskog rata opisuje se na relativno malom prostoru, i to posebno pozicija Jugoslovena u Austro-Ugarskoj monarhiji i Srba u Srbiji i Crnoj Gori. Ističe se hrabro držanje srpskih državnika i naroda, prelaz preko Albanije i Solunski front. Nasuprot tome, ukazuje se na besperspektivnost Austro-Ugarske, i zainteresovanost i razvoj ideje jugoslovenstva među Hrvatima i Slovencima, upravo u vreme trajanja Prvog svetskog rata.⁴⁹

Izdavačka kuća *L'Âge d'homme*, objavila je više desetina knjiga pretežno na francuskom jeziku, autora srpske, jugoslovenskih, francuskih i drugih nacionalnosti, koji su iz različitih uglova posmatranja i ideološkog

⁴⁸ Jean-Marie Colombani, *Tous Américains? Le monde après le 11 septembre 2001*, Fayard Paris 2002.

⁴⁹ Bernard Feron, *Yugoslavie, origins d un conflit*, Mond, Paris, 1993. pp. 22-24.

opredeljenja pisali o nastanku Jugoslavije, Prvom svetskom ratu i drugim istorijskim, ali i savremenim temama. Glavni urednik ove izdavačke kuće Vladimir Dimitrijević (na žalost, umro je sredinom 2011), tokom više od dve decenije, omogućio je objavljivanje više važnih naučnih i stručnih knjiga koje se bave, ili samo dotiču problematiku Prvog svetskog rata, kao i ukupnu poziciju srpske savremene istorije, u Francuskoj, Švajcarskoj, Belgiji i drugim zapadnim zemljama. Alen Pokar je autor zapažene knjige „Sa Srbima“ u izdanju ove izdavačke kuće,⁵⁰ tu je i poznati francuski akademik Žan Ditur, koji ukazuje u svojim radovima na značaj i važnost tradicije prijateljstva dva naroda zasnova tokom 19. i u prvoj polovini 20. veka.⁵¹

Važan pokazatelj stanja i odnosa francuskih stručnih krugova prema srpskoj istorijskoj ulozi, uključujući i Prvi svetski rat je knjiga Aleksisa Truda „Geopolitika Srbije“, objavljena u Parizu 2006.⁵² U ovoj knjizi se Prvom svetskom ratu, kao i događajima uoči njega, daje izvestan prostor, uglavnom navodeći faktografske činjenice o ulozi srpskog faktora u ovom velikom sukobu. Iznenadjujuće veliki prostor posvećuje se pitanju Crne Gore, stavovima kralja Nikole, ulozi Crnogoraca u svetskom sukobu i posebno činu ujedinjenja sa Srbijom.⁵³

Istoričar L'Moa je u svom korektnom radu koristio u velikoj meri srpsku historiografiju kao pouzdanu. Za prethodnu knjigu *France et Italie dans les Balkans 1914-1919*, dobio je nagradu *Memorial du front d'Orient* (2007).

Povodom 80 godina Svetskog rata u Parizu je objavljena knjiga tada starog profesora Durosela (Jean-Baptiste Duroselle, *La Grande Guerre des Français: l'incompréhensible* (Perrin, Paris, 1994)), koja navodi razumljivu podršku Rusije Srbiji. Tu se primećuje da je dvojac Nemačka-Austro-Ugarska bio spreman da rizikuje veliki rat bez dubljeg razmatranja.⁵⁴

⁵⁰ Alen Pokar, u predgovoru knjige „Sa Srbima“, piše: „Što je mnogo – mnogo je. Suviše je laži, hotimičnih prećutkivanja, silovitog izbijanja mržnje, fizičkog i verbalnog terorisanja, reću – dezinformacija na račun srpskog naroda, koji je stradao u Otomanskom carstvu, koji je masakriran u dva svetska rata, bio porican pod Titom, i koji je, i danas, žrtva najvećeg sistematskog klevetanja za koje se zna“. „Politika“, 22. jula 2011. „Francusko-srpske veze II“, <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Za-i-protiv-medijskih-lazi-o-Srbima.lt.html>.

⁵¹ Neki autori su se, međutim, uprkos problemima koje su time stvarali sebi, trudili da otkriju prave uzroke zbivanja na teritoriji bivše Jugoslavije. Tako knjige Žana Nuzija i Žaka Merlina objektivno, sa poznavanjem situacije i simpatijama prema Srbima, govore o njihovim problemima. Čuli su se i neki drugi, usamljeni, glasovi u odbranu srpskog naroda, poput poslanika Iva Bonea, generala Binoša, pukovnika Bertrana Tranijea, novinark Ani Krigel...

Izuzetno pozitivan primer je knjiga akademika Pjera Mari Galoa, vojnog stručnjaka i specijaliste za geopolitiku, koji otkriva i analizira pozadinu zbivanja na teritoriji bivše Jugoslavije. Aktivan je bio i Vladimir Dimitrijević, čija kuća „Laž dom“ objavljuje čitav niz knjiga francuskih autora, koji podsećaju na tradicionalno prijateljstvo Srba i Francuza: „Sa Srbima“, „Srbi i mi“, „Pohvala Srbima“, „Saveznici Srba“, „Neka živi srpski narod“...

⁵² Alexis Troude, *Geopolitique de la Serbie*, Elipses, 2006, Paris.

⁵³ Alexis Troude, *Geopolitique de la Serbie*, Elipses, 2006, Paris. p. 34.

⁵⁴ Navedeno prema: J.F.V. Keiger, „The Fischer Controversy, the War Origins Debate and France: a nonhistory“, Internet, http://usir.salford.ac.uk/23060/2/Fischer_Controversy-War_origins_and_France_a_non_history_corrected_AM_20_3_12_anonymised.pdf, str. 14.

U prikazu Duroslove knjige, 2004. godine, profesor Andre Kaspi (André Kaspi, penzionisan 2006. i član Sarkozijeve partije UMP) napisao da je rat bio potreban Rusiji, a ne Nemačkoj ili Srbiji.⁵⁵

Uputstvo za đake, preneto na strane kolekcije Europeane od strane francuskih autora daje neutralan pregled događaja, navodeći da je Srbija imala podršku Rusije koja je navodno mislila da će joj rat pomoći da izbegne revoluciju, što je još jedna izmišljotina.⁵⁶

U istoj zbirci tekstova francuskih radova na više mesta navodi se da je prvo izbio lokalni rat Austro-Ugarske protiv Srbije koja je iskoristila atentat u Sarajevu. Tu se na jednom mestu navodi i Srbija, iako u zagradi, kao deo zemalja saveznica (La Triple Entente: France, Royaume-Uni, Russie (Serbie)). Međutim, ono što je još naglašenije kod britanskih i američkih autora, Srbija se ističe kao ruski saveznik.

Revizionistička istoriografija, u periodu prve polovine devedesetih, u Francuskoj objavljuje nekoliko desetina knjiga autora različitih profila, često nekompetentnih i sa prilično ostrašćenim radovima koji nisu bili naklonjeni srpskoj strani. Protiv Srba pisali su posebno Bernar Anri Levi, Alen Finkelkrot, Andre Glisksman, tzv. novi filozofi, koji su se brzo transformisali od ekstremnih levičara (čak neomaoista) u neoliberalne, kojima je u tadašnjem trendu dominacije SAD-a, kritika Srba predstavljala jednu od legitimacija za ideološki preokret.

Knjiga Fransoa Grumel-Žakinjona, „Jugoslavija u okviru francuske strategije između dva rata (1918-1935), o stvarnosti srpskog mita u Francuskoj, u izdanju Peter Langa objavljena 1999. godine, pokušava da u mnogo čemu ospori naučno uspostavljeno uverenje o postojanju francusko-srpskog prijateljstva u kontinuitetu, još tokom 19. veka do kraja Drugog svetskog rata, pa i kasnije. Autor u tom pravcu ne daje neke nove dokumente, argumente i istraživačke rezultate, već pre pokušava da u svetlu događaja devedesetih ukaže na „zablude“ francuske oficijelne politike prema srpskom faktoru i Balkanu u celini. Žakinjon posebno insistira na navodnoj grešci francuske politike, koja je podržavala na kraju Prvog svetskog rata ujedinjenje u zajedničku državu Srba, Hrvata i Slovenaca. Autor osporava realnu snagu i moć srpske armije, za koju kaže da je bila precenjena u očima francuskog političkog i vojnog vrha. Ta armija je potom postala jedan od glavnih jemaca novoformirane Kraljevine SHS.⁵⁷ Tu je, po Žakinjonu, i sledeća zabluda u okviru „srpskog mita“ francuske političke i

⁵⁵ Kaspi André, *Politique étrangère*, Année 1994, Volume 59, Numéro 4, p. 1125-1130.

⁵⁶ http://europe14-18.eu/preview_site/it/pages/modules/causes/militaires/txt_et_doc.html, *IIIe Partie: Un monde déséquilibré à la recherche de solutions*, Chapitre 1: La première guerre mondiale.

⁵⁷ „...Pogrešna francuska politika posledica je pogrešnog sagledavanja stvari. Njeni lideri su naivno polagali veru u sposobnost srpske armije precenjajući njen doprinos u prethodnom ratu, a potom očekujući nastavak takve tradicije u mirnodopskom razvoju. No, ta vojska je po autoru (Žakinjonu, prim. aut.) bila nesposobna i teško da je postojala šansa da se osposobi u efikasnu snagu.“, citat u Mile Bjelajac, Gordana Krivokapić-Jović, *Prilozi iz naučne kritike - Srpska istoriografija i svet*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2011, str. 13.

društvene elite prve polovine 20. veka, a to je precenjivanje srpske demokratije. „Zbog divljenja za srpsku seljačku demokratiju nasuprot društvenim režimima nekadašnje Centralne Evrope, aristokratske i imperijalne, kao na bazi bliskosti dva radikalizma (srpskog i francuskog), Francuska je blagonaklono tolerisala srpsku hegemoniju na štetu Hrvata i Slovenaca, što je slabilo solidnost države.“⁵⁸ Istoričari Mile Bjelajac i Gordana Krivokapić-Jović u svojoj knjizi „Prilozi iz naučne kritike – Srpska istoriografija i svet“, u poglavlju „Preispitivanje francusko-srpskih veza“, s pravom ukazuju na niz propusta u izradi ove knjige i korišćenju istoriografskih izvora Fransa Grima i Žakinja. Knjigu Pola Gardi „Život i smrt Jugoslavije“, takođe možemo smatrati pokušajem istorijskog revizionizma, iako ona nema veliki naučni domet, između ostalog autor nije istoričar. Na ovu knjigu su već 1992. godine odgovorili sa srpske strane u izdavaštvu kuće „L'Age d'homme“ iz Ženeve knjigom „Od nepreciznosti do falsifikata“, autora Pavla Ivića, Nikole Samardžića, An Jelen, Pjer Morea i Slobodana Despota. Autori su se kritički odredili prema navedenoj knjizi Pola Gardi, kao o delu sastavljenom delom od poluistina i neistina, delu političke propagande.

Pol Gard je 2001. godine objavio svoju sledeću knjigu o postjugoslovenskom prostoru „Kraj veka na Balkanu“, u kojoj je na prvi pogled pokušao da bude nešto objektivniji, ali je svakako zadržao nekorektan stav u izboru i interpretiranju činjenica kada su u pitanju Srbi. On Prvi svetski rat, delom vidi kao jedan od pokušaja realizacije koncepta Velke Srbije.⁵⁹

Najzad Pol Gard 2004. godine objavljuje sledeću svoju knjigu o postjugoslovenskom prostoru *Le discours Balkanique, Des mots et des hommes*, (Balkanski diskurs, reči i ljudi), u izdanju poznate kuće Fajar. Govoreći o Prvom svetskom ratu, on prihvata terminologiju i način razmišljanja pojedinih hrvatskih istoričara, gde u prvi plan stavlja geopolitičku ravan da Hrvati zapravo pripadaju civilizacijski i geografski srednjoj Evropi, i da su formiranjem Jugoslavije, potpali pod dominaciju Srba. Bibliografija ove knjige na prvi pogled je impresivna. Sa druge strane ona je prilično šarolika u pogledu odabira izvora, pošto autor, koji je po edukaciji filolog, često u istu ravan stavlja senzacionalističke članke, i sa druge strane ozbiljne naučne radove savremenika i knjige klasika. Ovaj univezitetski profesor filologije iz Provanse, serijom svojih knjiga o jugoslovenskom prostoru tokom devedesetih, dobija i priliku da gostuje i predaje na prestižnim američkim univerzitetima, poput Jeila i Kolumbije.

Knjiga čiji je editor Žak Rupnik „Balkan, pejzaž posle bitke“,⁶⁰ samo jednim svojim manjim delom u prvom poglavlju (koje je napisao Žak

⁵⁸ Mile Bjelajac, Gordana Krivokapić-Jović, *Prilozi iz naučne kritike – Srpska istoriografija i svet*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2011, str. 136.

⁵⁹ Paul Gard, *Fin de siècle dans les Balkans*, Editions odile Jakob, Paris, 2001.p. 66.

⁶⁰ Sous la direction de Jacques Rupnik, *Les Balkans Paysage après la bataille*, Editions complexe, Paris.

Rupnik)⁶¹ dotiče se Prvog svetskog rata i Balkanskih ratova. Međutim, Rupnik tu pokazuje izvesno nepoznavanje činjenica u nekim slučajevima, o čemu govori to da preteruje u navođenju brojnosti Albanaca u Srbiji nakon Prvog Balkanskog rata. Po njemu Albanci su već tada predstavljali veoma brojno stanovništvo oko reke Vardar. Međutim, on navodi neverovatan podatak kada potom kaže da je 1996. godine broj Albanaca na Balkanu preko osam miliona, potom nabrajajući gde oni sve žive pored Albanije – zapadna Makedonija, Kosovo i dr. Ovako navođenje netačnih demografskih podataka dovodi u pitanje ozbiljnost Rupnikovog opusa. Naime tek je danas ukupan broj Albanaca na Balkanu oko pet miliona, a tada je bio izvesno manji, pa se upravo ova cifra od „preko osam miliona (plus de huit millions)“ smatra pogrešno gotovo udvostručenom.⁶²

U svojoj knjizi „Les diplomates“, u delu koji se bavi Balkanom, Žorž Mari Seni govori o situaciji na postjugoslovenskom prostoru tokom devedesetih.⁶³ On ukazuje, na još snažnu ulogu koju srpski faktor ima u francuskom širem javnom mnjenju, zbog istorije, naročito Prvog i Drugog svetskog rata. Ovaj francuski diplomata, koji je u prvoj polovini devedesetih bio prvi francuski ambasador u Zagrebu, a potom komesar EU u Mostaru, pokazuje neverovatno nepoznavanje istorijskih činjenica, kada u ovoj knjizi tvrdi da je francusko šire javno mnjenje istorijski nedovoljno edukovano kada je reč o novijoj istoriji, jer se navodno pogrešno misli da su Srbi, pored Prvog, izneli i Drugi svetski rat na Balkanu. On navodi da su antifašističku borbu izneli zapravo „hrvatski i bosanski partizani“, – „...Jugosloveni, Slovenci, Hrvati, Bosanci, Srbi...“, „...krajem 1943. od 300.000 partizana otprilike trećinu činili su hrvatski partizani“. Šenoa, koji je u diplomatskoj misiji na postjugoslovenskom prostoru zauzimao važne funkcije, zapravo ne zna da su u etničkom smislu, većinu partizana u Hrvatskoj činili, zapravo Srbi. Međutim, u pogledu Prvog svetskog rata, on ne negira veliki značaj Srba, borbu i uspeh Srbije i Crne Gore, Solunski front, mada se ovom temom bavi u ovom radu tek usput.

Na savremenu francusku historiografiju delovali su i stvaraoci jugoslovenskog porekla koji žive, ili su samo jedan period stvarali na francuskom jezičkom području i tamo objavili zapažene radove. Tu možemo navesti sa hrvatske strane Mira Kovača, koji se bavio odnosom Francuske posebno prema hrvatskom pitanju u okviru njene jugoslovenske politike, i Jasnu Adler.⁶⁴ Jasna Adler je u svom radu razmatrala Prvi svetski rat i ujedinjenje jugoslovenskih naroda 1918. kroz prizmu hrvatske, krizu i nestanak Austro-Ugarske i samo indirektno posmatrala u ovim procesima ulogu Srbije i Crne Gore. Kao i Miro Kovač, ona je objavila knjigu na francuskom govornom

⁶¹ Sous la direction de Jacques Rupnik, *Les Balkans Paysage après la bataille*, Jacques Rupnik, „Nouvelle donne dans les Balkans“, pp. 11-40, Editions complexe, Paris.

⁶² Sous la direction de Jacques Rupnik, *Les Balkans Paysage après la bataille*, Jacques Rupnik, „Nouvelle donne dans les Balkans“, pp. 11-40, Editions complexe, Paris, p. 22.

⁶³ George Marie Seni, „Balkans, une amère expérience“, u Samy Cohen, *Les diplomates, Négocié dans un monde chaotique*, Editions Autrement, Paris, 2002, pp. 128-144.

⁶⁴ Jasna Adler, *L'union forcée: la Croatie et la création de l'état Yougoslave 1918*, Georg Collection l'orient proche, texts politiques, 1997. Geneva.

području, zadržavajući pri tom snažne prohrvatske stavove. Miro Kovač je potom imenovan i za ambasadora Hrvatske u Nemačkoj. U isto vreme, još veći broj Srba objavio je zapažene radove o istorijskim događajima tokom 20. veka na Balkanu na francuskom govornom području. Ističu se Branko Miljuš i Milivoj Srebro, kao i knjiga Dobrice Ćosića *La Yougoslavie et la question serbe*, L'Âge d'Homme, 1992. Narочito je pri tome važna izdavačka kuća "L'Âge d'Homme", ali je u više navrata takva izdanja objavljivala i prestižna kuća Fajard i druge.

Zaključna razmatranja i preporuke

Trend pisanja o Prvom svetskom ratu u tadašnjim zemljama saveznicama na Zapadu ukazuje na nekoliko pojava:

- 1) Srbija je u angloameričkom (izuzetak je kanadska enciklopedija koja Srbiju navodi kao saveznicu) posmatranju bila ruski, a ne saveznik zapadnih zemalja. Ovo objašnjava i mnoge stvari iz te kasnije i sadašnje politike. U slučaju Francuske i Italije postoji u znatnoj meri i drugačija percepcija. U Francuskom slučaju to je još vidljivije u stručnoj literaturi zbog samog činjeničnog stanja koje se ipak zasniva na istorijskim izvorima. Francuska, inače, Prvi svetski rat smatra jednim od najvažnijih momenata nacionalne istorije (pomenuti 11. novembar kao nacionalni praznik), iako se u poslednje dve decenije slika Srba u francuskom javnom mnjenju bitno pogoršala, ona je i dalje delom afirmativna. Posebno imajući u vidu tradicionalno prijateljstvo i iskustvo Prvog svetskog rata. Baš zbog toga, treba usmeriti posebne napore u pravcu francuskog javnog mnjenja i institucija.

Spoznajemo da po pitanju Italije se takođe mogu postići izvesni rezultati, pojačavanjem kulturne i naučne razmene.

- 2) Sadržaj i način pisanja istorije, barem one iz 19. i 20. veka, stvar je političkog dogovora, a ne nauke. U tom smislu, a pogotovu u Anglofonim zemljama, tendencija je da se za Prvi svetski rat okrive Srbija i Rusija kao i da se Gavrilo Princip prikaže kao terorista (poželjno bosanski, a eventualno i srpski) koji je u svakom slučaju bio zaveden od strane Srbije.
- 3) Pošto se Srbija prikaže kao kriva za Prvi svetski rat (i posebno za raspad Austro-Ugarske) onda se može snažnije pristupiti realizaciji starog angloameričkog plana stvaranja Dunavske unije. Evropska strategija za dunavski region može ići u tom pravcu. Period od 2014-2018. u tom smislu može biti onaj u kome će se vršiti pritisak na Srbiju za izdvajanje Vojvodine ili preuređenje odnosa tako što bi severna pokrajina dobila prava koja bi Srbiju preinačila u konfederaciju.

Bibliografija

KNJIGE I ČLANCI korišćeni u radu

1. Bendick, Rainer, "La première Guerre mondiale à travers l'opposition des deux États allemands (1949-1989)", Tréma [En ligne], 29 | 2008, mis en ligne le 01 mars 2010, Internet, <http://trema.revues.org/717>, skinuto: 28/01/2013.

2. Bjelajac, Mile i Krivokapić Jović, Gordana, *Prilozi iz naučne kritike: Srpska istoriografija i svet*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2011, str. 407.
3. Garde, Paul, *Fin de siecle dans les Balkans*, Editions odile Jakob, Paris, 2001.
4. Garde, Paul, *Vie et mort della Yougoslavie*, Paris 1992.
5. Živojinović, Dragoljub, *Nevoljni ratnici: velike sile i Solunski front, 1914-1918*, Zavod za udžbenike 2008 str. 349.
6. Kaspi, André, *Politique étrangère*, Année 1994, Volume 59, Numéro 4, p. 1125–1130.
7. Kenedi, Pol, *Uspon i pad velikih sila*, Drugo izdanje Službeni list Beograd 2003, str. 289.
8. Keiger, J.F.V, "The Fischer Controversy, the War Origins Debate and France: a nonhistory", Internet, http://usir.salford.ac.uk/23060/2/Fischer_Controversy_War_origins_and_France_a_non_history_corrected_AM_20_3_12_anonymised.pdf, str. 14.
9. Clark, Christopher, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*, Penguin Group, 2012.
10. Colombani, Jean-Marie, *Tous Americains? Le monde apres le 11 septembre 2001*, Fayard Paris 2002.
11. Otty, John, "Serbian Nationalism and The Great War", *History Review*, Mar 2009, Issue 63, p40-42.
12. Pean, Pierre, *Le monde selon K*, Fayard, Paris, 2009.
13. Petrović, Dragan, *Kulturna politika Francusko-jugoslovenskih odnosa 1949-1959*, Institut za političke studije, Beograd 2006.
14. Petrović, Dragan, *Francusko-jugoslovenski odnosi u vreme Alžirskog rata 1952-1964*, Institut za međunarodnu politiku i privredu Beograd 2009.
15. Petrović, Dragan, *Francusko-srpski odnosi 1800–2010*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.
16. Price, Matthew, *Causes of First World War explored by Cambridge historian*, Internet, <http://www.thenational.ae/arts-culture/books/causes-of-first-world-war-explored-by-cambridge-historian#ixzz2JMxJmqoY>, skinuto: 29/01/2013.
17. Svirčević, Miroslav, „'Akademska' giljotiranje Srbije", NSPM 16. oktobar 2009.
18. Seni, George Marie, *Balcans, une amere experience*, u: Samy Cohen, *Les diplomates, Negociier dans un monde chaotique*, Editions Autrement, Paris, 2002.
19. Snyder, Timothy, *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*, Basic Books 2010, pp. 544.
20. Snyder, Timothy, "Hitler's Logical Holocaust", *The New York Review of Books*, Internet, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2012/dec/20/hitlers-logical-holocaust/?pagination=false>, skinuto: 24/01/2013.
21. Sous la direction de Jacques Rupnik, *Les Balkans Paysage après la bataille*, Jacques Rupniq, "Nouvelle donne dans les Balkans", pp. 11-40, Editions complexe, Paris.
22. Stipčević, Nikša, *La Serbia, la guerra e l'Europa*, Jaca Book Milano 1999, p. 185.
23. Troude, Alexis *Geopolitique de la Serbie*, Elipses, 2006, Paris.
24. Faure, Romain, "Connections in the History of Textbook Revision, 1947–1952", *Education Inquiry*, Vol. 2, No. 1, March 2011.

25. Fischer, Fritz, *Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/1918*, Droste, Düsseldorf 1961, S. 97.
26. "Four Powers: Danubian Question, The Brisbane Courier", March 28, 1932, Internet, <http://trove.nla.gov.au/ndp/del/article/21793973>, skinuto: 23/01/2013.
27. Fromkin, David, *Europe's Last Summer: Who Started the Great War in 1914?*, New York, 2004, pp. 350.
28. http://www.pbs.org/greatwar/historian/hist_winter_05_detective.html.
29. [http://www.treccani.it/enciclopedia/prima-guerra-mondiale_res-ef45b37b-bfaf-11e1-bb7e-d5ce3506d72e_\(Dizionario-di-Storia\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/prima-guerra-mondiale_res-ef45b37b-bfaf-11e1-bb7e-d5ce3506d72e_(Dizionario-di-Storia)/), skinuto: 26/01/2013.
30. <http://www.1914-1918-online.net/>.
31. John Horne (Editor), *A Companion to World War I*, April 2010, Wiley-Blackwell.
32. "Who finances the EU Strategy for the Danube Region?", *Danube Watch* 3-4/2011.
33. Winter, Jay, Prost, Antoine, *The Great War in History: Debates and Controversies, 1914 to the Present*, Cambridge University Press, 2005.

DOKUMENTA

34. DOCUMENTS – Part One: Plan of an East European Union and Hungary, Minutes of the Subcommittee on Political Problems, May 9, 1942, Internet, <http://www.hungarianhistory.com/lib/romsics/w8.htm>, skinuto: 23/01/2013.
35. "Préparation du centenaire de la Première guerre mondiale", Internet, <http://capcom.cap-com.org/actualite/2723-preparation-du-centenaire-de-la-premiere-guerre-mondiale.html>, skinuto: 30/01/2013; i <http://www.defense.gouv.fr/actualites/articles/le-groupement-d-interet-pour-la-premiere-guerre-mondiale-preside-par-le-general-irastorza>.
36. *UCD Centre for War Studies*, Dublin, Internet, http://www.ucd.ie/warstudies/members/international_advisoryboard/jaywinter/, skinuto: 30/01/2013; i <http://history.yale.edu/people/jay-winter>.

Dr Dragan PETROVIĆ
Slobodan JANKOVIĆ, MA

WESTERN COUNTRIES ON CIRCUMSTANCES AND CAUSES OF OUTBREAK OF WORLD WAR I

ABSTRACT

The centenary of the First World War is the occasion for the mass propaganda that will have its political goals in the contemporary Europe. It may be another occasion to portray Serbia as guilty of causing a major European havoc and destruction. Western authors, most notably English speaking ones, are using non-scientific methods in order to fulfil political aims of their respective governments tending to put blame on Serbia and Russia. Serbia should act immediately in order to prevent what may be an additional argument for further disintegration of Serbia, this time to the north part and possible the Raska oblast.

Key words: First World War, Serbia, Danube Region, Great Britain, France, USA, Italy, propaganda, history.